

A TARTOZÁS FEDEZETÉNEK ELVONÁSA BÜNTETŐJOGI SZABÁLYAI, KÜLÖNÖS TEKINTETTEL A CSŐDBŰNCSELEKMÉNYTŐL VALÓ ELHATÁROLÁSÁRA

THE RULES OF CRIMINAL LAW REGARDING THE CONCEALMENTS OF ASSETS OF THE DEBT, IN PARTICULAR TO ITS DELIMITATION FROM THE CRIME OF BANKRUPTCY

Páhi Barbara*

Abstract

The primary objective of this study is the latter, namely the interpretation of the delict of concealments of assets of the debt among the facts regarding the protection of interests of the creditors, and its delimitation from the facts of the crime of bankruptcy. The economic operators are seeking to ensure their debt claims arising from contracts for which the Civil Law offers numerous possibilities. Therefore, the concealments of assets typically entail civil law consequences. However, in case the concealment of assets of the debt arising from economic contract is intentional, the legislature requires a firmer action and also uses criminal law instruments against those who thwart the enforcement of legal creditor claims.

Keywords: debt, bankruptcy, Civil Law, Criminal Law

Kulcsszavak: tartozás, csőd, polgári jog, büntetőjog

„Sajnos gyors, kapkodó, naponta változó világban élünk, s úgy tűnik, a gazdasági büntetőjog területén még nem ért véget a próbálkozások és a kísérletek kora. Pedig, ha valamihez, a büntetőjogi kérdések komoly téttel járó megítéléséhez biztosan állandóságra és nagyobb megfontoltságra lenne szükség.”

Tóth Mihály

Bevezető gondolatok

Általános érdekek tekinthető a gazdaság résztvevőinek azon igénye, mely szerint alappal számíthatnak arra, hogy a piac más szereplői tisztességesen fognak eljárni.¹ A gazdasági bűncselekmények köre széles skálán mozog. A Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény (a továbbiakban: Btk.) szabályai között találhatunk olyan deliktumokat, amelyek a fogyasztók és a versenytársak érdekeit, a tisztességes versenyt védik (például a versenyt korlátozó megállapodás közbeszerzési és koncessziós eljárásban), vannak olyanok, amelyek a

* Miskolci Egyetem Deák Ferenc Doktori Iskola IV. éves doktorandusz hallgatója; bírósági titkár Miskolci Törvényszék, pahibarbara@gmail.com Témavezető: Dr. Gula József.

¹ GAÁL Ildikó: Egy szelet a gazdasági bűncselekményekkel kapcsolatos problémákból. A csődbüntett. Optimi Nostri, 2007, 15 – 16.

pénzforgalom biztonságát sértő bűncselekményeket (ilyen például a pénzhamisítás), vagy éppen az államháztartás fiskális bevételeinek biztosításához és a költségvetés prudens működéséhez fűződő érdek sérelmére elkövetett bűncselekményeket (például a költségvetési csalás) kriminalizálják.²

A gazdasági bűnözés fogalma alá tartozik a gazdálkodás rendjét sértő bűncselekmények köre és a Btk. magában foglalja a Büntető Törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény (a továbbiakban: régi Btk.) XVII. fejezet I. címében szereplő bűncselekmények (gazdálkodási kötelezettségeket és a gazdálkodás rendjét sértő bűncselekmények) egy részét. A törvény indokolása szerint a szakszerűség és következetesség jegyében, az elkülöníthető jogi tárgyak védelmére tekintettel szükséges önálló fejezetben büntetni e bűncselekményeket. A fejezet a gazdálkodás rendjét, a gazdálkodási kötelezettségeket, valamint a hitelezői érdekeket sértő bűncselekményeket foglalja össze. A gazdasági bűnözés jellemzően az állami költségvetési források, valamint az állami vagyon megszerzésére, megkárosítására irányulnak, azonban egyre gyakrabban fordul elő, hogy már felhalmozott magánvagyon sérelmére követnek el hasonló bűncselekményeket,³ így a jogalkotónak fel kellett lépnie ezen elkövetőkkel szemben is. E körbe tartozik a tartozás fedezetének elvonása deliktum.

Jelen tanulmány elsődleges célja ez utóbbi, tehát a hitelezői érdekek védelmét biztosító tényállásokon belül elsősorban a tartozás fedezetének elvonása deliktumának bemutatása, annak elhatárolása a csődbűncselekmény tényállásától. A gazdasági élet szereplői igyekeznek a szerződésekből folyó követeléseiket biztosítani, melyre a polgári jog számos lehetőséget kínál. A fedezetek elvonása tehát tipikusan polgári jogi jogkövetkezményt von maga után. Abban az esetben azonban, ha gazdasági szerződésből származó tartozás biztosítékát szándékosan vonják el, a jogalkotó egy határozottabb fellépést is megkövetel, és büntetőjogi eszközökkel is óvja a jogos hitelezői igények érvényesítését az azt megghiúsítani szándékozókkal szemben.⁴

2. A tartozás fedezetének elvonása történeti előzményei

Már a Csemegi-kódex szabályai is biztosították a hitelezői érdekek védelmét a „csalárd és vétkes bukásról” szóló rendelkezések körében. Eszerint a csalárd bukás büntetett – mely kétezer forint fölött fegyházbüntetéssel volt büntetendő – követi el a vagyonbukott, ki abból a célból, hogy hitelezőit megkárosítsa:

- 1. vagyonához tartozó értéktárgyat elrejt, félretesz, értékén alul elidegenít, elajándékoz, vagy őt cselekvőleg illető követelést elenged, eltitkol, vagy valótlan követelést kifizet;*
- 2. oly adósságot vagy kötelezettséget valónak ismer el, mely egészben vagy részben valótlan;*
- 3. egy vagy több hitelezőjét kielégíti, zálog vagy megtartási jognak engedélyezése vagy vagyona valamely részének átengedése által kedvezményben részesíti;*
- 4. kereskedelmi könyveket, ha a törvény azok vezetésére kötelezte, nem vezetett; vagy azokat megsemmisítette, elrejtette, hamisan vezette, vagy akképp változtatta meg, hogy azokból cselekvő és szenvedő állapota, vagy üzletének folyama ki nem deríthető.⁵*

² GULA József: Gazdasági bűncselekmények a változó gazdasági, jogi környezetben, Cég és Jog, 2002/4., 40.

³ BEZSENI Mihály: Gazdasági bűnözés a rendszerváltás után, Belügyi Szemle, 2000, 48. évf. 73 – 75.

⁴ TÓTH Mihály: Gazdasági bűncselekmények az alakuló joggyakorlatban. ELTE Jogi Továbbképző Intézet, Budapest, 1996, 146.

⁵ 1878. évi V. törvény cikk 414.§

A vétkes bukás vétségét követi el ezzel szemben – és fogházzal, valamint hivatalvesztéssel büntetendő – a vagyombukott, aki:

1. *fizetési képtelenségbe, pazarlásba, gondatlan üzletvezetése, tőzsdejáték vagy olyan merész üzletek által jutott, melyek rendes üzletköréhez nem tartoznak;*

2. *a 414. § 4. pontjában megjelölt valamelyik cselekményt nem azon célból követte el, hogy ez által hitelezőit megkárosítsa;*

3. *kereskedelmi könyvek vezetésére kötelezve, cselekvő és szenvedő vagyoni állapotáról évenként rendes mérleget nem készít;*

4. *miután fizetési képtelenséget tudta, vagy tudnia kellett, új adósságokat csinált, vagy a csődkérvény beadásának elmulasztása által alkalmat szolgáltatott arra, hogy vagyonára egy vagy több hitelezője zálog vagy megtartási jogot nyerjen.*⁶

Ezen rendelkezések utóbb kiegészültek az 1916. évi V. törvénycikk egyes speciális cselekményeket büntető szabályaival, melyek a csődeljárás,⁷ illetve csődön kívüli kényszeregyezségi eljárás során elkövetett cselekményeket rendelték büntetni.

Az 1920. évi XXXVII. törvénycikk a pénzügyi hitelsértést, míg az 1923. évi VII. törvénycikk a biztosító intézetek működésével kapcsolatos hitelsértést szankcionálta.

Az 1932. évi IX. törvény megalkotása során elsődleges szempont volt egy egységes rendszerbe foglalt szabályanyag létrehozása, melyet a jogalkotó szerint az akkor hatályos büntető törvénykönyvben kellett elhelyezni.⁸ Ennek érdekében hatályon kívül helyezte a Csemegi-kódex csalárd és vétkes bukásról szóló szabályait, s a Btk.-ba iktatta a rendelkezéseket. Szükségessé vált egy olyan szabályozás, amely a csődeljárás megindításától függetlenül biztosította a hitelezőket bűnösen megkárosító cselekmények kriminalizálását. A jogalkotó felismerte, hogy a korábbi szabályozás a büntetendő cselekmény elkövetőinek felelősségre vonását rendelte el, habár vitathatatlan, hogy a vezető tisztségviselőket is felelősség terheli, minimum a felügyeleti és ellenőrzési kötelezettség vétkes elmulasztásáért. A törvény immár szigorúbban rendelte büntetni a hitelezési visszaéléseket is. Nagy előrelépése volt az új szabályozásnak, hogy megteremtette a rendelkezések egységét, átlátható, átfogó rendszert alakított ki.⁹ Kimondta, hogy közömbös a büntetőjogi felelősség szempontjából, hogy az adós ellen csődöt, csődönkívüli kényszeregyezséget, vagy kényszerfelszámolást rendeltek-e el. A törvény hitelsértésként büntette az adóst, aki kielégítési alapul szolgáló vagyonát ténylegesen, vagy színleg jogtalanul csökkentette, vagy a hitelező részére hozzáférhetlenné tette.¹⁰ Szabályai kiterjedtek minden olyan vagyontárgyra, amely általában kielégítési alapul szolgálhatott. A törvény szigorúbban rendelte büntetni, ha a cselekmény pénzügyi szemponttal szemben álló nagyobb számú betevőnek vagy fővállalkozóval szemben álló több alvállalkozónak súlyos megkárosítását eredményezte és ezt a tettes előre láthatta.¹¹

A törvény nem csak a szándékos, de a gondatlanságból elkövetett bűncselekményekre is tartalmazott szabályokat. Vétség miatt büntette egyrészt az adóst, aki egy vagy több

⁶ 1878. évi V. törvénycikk 416.§

⁷ A csődeljárás az a reorganizációs eljárás, mely során a fizetési nehézségekkel küzdő adós a számára biztosított fizetési haladék időtartama alatt a hitelezőivel egyezség megkötésére tesz kísérletet. Kezdő időpontja a csődeljárás elrendeléséről szóló bírósági végzés közzétételének napja.

⁸ GULA József: A csődbűncselekmények de lege ferenda, Büntetőjogi Kodifikáció, 2008/1., 7.

⁹ TÓTH Mihály: Gazdasági bűnözés és bűncselekmények, KJK-KERSZÖV Jogi és Üzleti Kiadó Kft., Budapest, 2002, 164 – 165.

¹⁰ 1932. évi IX. törvény 1. § Büntetett követ el és három évig terjedhető börtönnel büntetendő az adós, ha kielégítési alapul szolgáló vagyonát, a valóságban vagy színlegesen, jogtalanul csökkenti, vagy hitelezője részére hozzáférhetlenné teszi és ezzel egy vagy több hitelezőjének kielégítését szándékosan megghiúsítja vagy csorbítja.

¹¹ 1932. évi IX. törvény 2.§

hitelezőjének kielégítését gondatlanságból megghiúsította vagy csorbította azzal, hogy nyilvánvaló pazarlása vagy nagymértékben hanyag, vagy nagymértékben könnyelmű üzletvitele, illetőleg gazdálkodása következtében fizetéképtelenné vált.¹² A gondatlan elkövetés e körben csak magánindítványra volt büntetendő, amely megtételére a megkárosított hitelezőknek a követeléseik tőkeösszege szerint számított többsége volt jogosult.¹³

A törvény a gondatlan elkövetés körében a hitelezői felelősségről is rendelkezett. Így vétség miatt felelt, aki a maga vagy más részére ajándékot vagy más előnyt fogadott el azért, hogy a csődeljárás, a csődön kívüli kényszeregyesség vagy kényszerfelszámolási eljárás során a hitelezők valamely határozatának hozatalához szavazatával hozzájáruljon, vagy hozzá ne járuljon, a szavazástól tartózkodjék, jogorvoslatot használjon, vagy ne használjon, arról lemondjon.¹⁴ Vétség miatt került felelősségre vonásra az is, aki akár a csődeljárás, akár a csődön kívüli kényszeregyességi vagy a kényszerfelszámolási eljárás során tudva koholt vagy fenn nem álló követelést érvényesít.¹⁵

A II. világháborút követően megváltozott a szabályozási környezet, hiszen hitelező lényegében csak az állam lehetett, mely merőben új alapokra helyezte az adós-hitelezői kapcsolatokat. Formai hasonlóságot mutatott a hatályos szabályozással a hitelfegyelem megsértését büntetendő 19/1952 (III.23.) M.T. sz. rendelet, illetve a beruházási és pénzügyi fegyelem megsértését szankcionáló a Magyar Népköztársaság Büntető Törvénykönyvéről szóló 1961. évi V. törvény.¹⁶

Látható, hogy a hitelezői érdekek védelme okán a történeti előzményeket tekintve nem elhanyagolható a kapcsolat a csődbűncselekmény és a tartozás fedezetének elvonása tényállások között. A jelenlegi szabályozás egyaránt büntetéssel fenyegeti a csőd, vagy felszámolási eljárással kapcsolatban elkövetett, s az attól függetlenül megállapítható hitelsértések eseteit. A tartozás fedezetének elvonása ez utóbbi kategóriába tartozik, az nem kapcsolódik sem a csőd, sem pedig a felszámolási eljáráshoz, és nem függ össze a fizetéképtelenséggel.

A tartozás fedezetének elvonását a régi Btk. iktatta a vagyon elleni bűncselekményei közé. Az eredeti rendelkezés a csalárd kifejezést is tartalmazta. A miniszteri indokolás bizonytalanul foglalt állást a bűnösség körében amikor úgy fogalmazott, hogy az elkövetéshez általában egyenes szándék szükséges, ugyanis az eshetőleges elkövetés büntetendővé nyilvánítása ahhoz vezetne, hogy a hozzá nem értő gazdálkodást indokolatlan büntetőjogi eszközökkel sújtanák.¹⁷

¹² A törvény ugyanezen szakaszában értelmező rendelkezést is tartalmazott, mely szerint *a kereskedő különösen akkor folytatta nagymértékben hanyagul, illetőleg nagymértékben könnyelműen üzletét, ha fizetéképtelenségét a hatóságnak vagy hitelezőinek, illetőleg a hitelezők érdekképviseletének kellő időben be nem jelentette, ha üzleti tőkéjét rendes üzleti köréhez nem tartozó tőzsdei játékban vagy merész üzletekben kockáztatta, továbbá - habár a jog szabálya szerint ügyleteit és vagyoni állását feltüntető könyvvezetést lett volna köteles folytatni, illetőleg mérleget készíteni - könyvvezetést nem folytatott, mérleget nem készített, vagy könyvvezetését, illetőleg mérlegét, levelezését és leltárát meg nem őrizte, vagy úgy vezette, hogy abból ügyleteit és vagyoni állását nem lehet megállapítani.*

¹³ 1932. évi IX. törvény 4.§

¹⁴ 1932. évi IX. törvény 9.§

¹⁵ 1932. évi IX. törvény 10.§

¹⁶ 1961. évi V. törvény 229. § (1) bekezdés b) pontja: aki a hitelrendszerről, a pénzforgalomról, illetve a beruházásokról és a felújításokról szóló jogszabályokban meghatározott valamely kötelezettséget vagy tilalmat megszegi vagy kijátssza azáltal, hogy a hitel fedezetét egészben vagy részben elvonja, a hitel biztosítékainak érvényesítését akadályozza vagy a hitelezőnek a fedezetből való kielégítését egyéb módon megghiúsítja, egy évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

¹⁷ TÓTH: i.m. (1996) 148.

A deliktum az 1994. évi IX. törvénnyel került a gazdasági bűncselekmények közé¹⁸. A törvényi tényállás e módosításával kikerült a törvényszövegből a csalárd módon történő elkövetés, így a jogalkotó világossá tette azt, hogy a bűncselekmény eshetőleges szándékkal is elkövethető. Büntetési tétele 3 évről 5 évre emelkedett, a büntethetőséget megszüntető tartozás kiegyenlítés lehetőségét időben szűkítette, s annak időpontját a vádirat benyújtásában határozta meg. Mindez a hitelezői érdekek fokozottabb büntetőjogi védelmére irányuló jogalkotói szándékot tükröz.¹⁹

A hatályos törvény – ahogyan azt már a tanulmány elején említettem – a gazdálkodás rendjét sértő bűncselekmények körében helyezte el a tartozás fedezetének elvonása²⁰ deliktumot, mely tényállás lényegesen eltér a korábbi szabályozástól. Egyes álláspontok szerint szerencsésebb kodifikációs megoldás lett volna, ha a jogalkotó a régi Btk. szerinti differenciált szabályozást alkalmazza a hitelezői érdek védelme céljából, tekintettel arra, hogy a későbbiekben részletezett, a tényállás (1) bekezdésében meghatározott cselekmény esetén – habára gazdasági bűncselekmények között került szabályozásra – tipikusan vagyoni elleni bűncselekményről kell beszélnünk.

A következőkben a tényállás hatályos szabályozásának bemutatására teszek kísérletet.

2. A tartozás fedezetének elvonása a Btk. tükrében

A bűncselekményjogi tárgya a hitelezők érdeke. A piacgazdaság hatékony működésének egyik lényeges feltétele, hogy a hitelező tevékenysége során biztonságban érezze magát. A tartozás fedezetének elvonása deliktum a szerződés alapján fennálló követelés, valamint a gazdasági tevékenységből származó tartozás hitelezőinek kiemelt büntetőjogi védelmét szolgálja. A szerződési fegyelmet közvetve erősítő tényállásokról van szó, amelynek lényege a tartozás fedezetétől leköttöt vagyoni "elsikkasztásának" szankcionálása. Specialitása, hogy a tettes igazából még a saját vagyonrészét "sikkasztja el", megakadályozva ezzel, hogy hitelezője a korábban kikötött biztosítékból kielégítést nyerjen.²¹ A Btk. elsősorban a magánszemélyek közötti ügyletek esetére teremt büntetőjogi védeltséget.

Az elkövetési tárgyat két nagy kategóriára lehet osztani, szerződés biztosítékául szolgáló, valamint gazdasági tevékenységből származó tartozás fedezetétől szolgáló vagyonra. Az (1) bekezdés szerinti elkövetési tárgy jellemzője, hogy írásbeli szerződéssel kötötték le a vagyont: szükséges tehát, hogy az adott szerződés alapján beazonosítható, annak jogcíme és feltételei megállapíthatók legyenek.

A (2) bekezdés szerinti elkövetési tárgy gazdasági tevékenységből származó tartozás fedezetétől szolgáló vagyon. A gazdasági tevékenység bármilyen tevékenység lehet, amely a

¹⁸ Régi Btk. 297. § (1) Aki a gazdasági tevékenységből származó tartozás fedezetétől szolgáló vagyont elvonja, és ezzel a tartozás kiegyenlítését részben vagy egészben megghiúsítja, büntetett követ el, és öt évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő. (2) Az elkövető nem büntethető, ha a tartozást a vádirat benyújtásáig kiegyenlítik.

¹⁹ FÁZSI László: Egy „helytelen” törvényi tényállás az új Büntető törvénykönyv rendszerében, Büntetőjogi szemle 2012/3., 6.

²⁰ Btk. 405. § (1) Aki írásbeli szerződés alapján fennálló követelés fedezetétől szolgáló vagyont részben vagy egészben elvonja, és ezzel a tartozás kiegyenlítését részben vagy egészben megghiúsítja, vétség miatt egy évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) Aki az (1) bekezdésben meghatározott cselekményt a gazdasági tevékenységből származó tartozás fedezetétől szolgáló vagyonra követi el, büntetett miatt három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(3) A büntetés egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztés, ha (2) bekezdésben meghatározott bűncselekményt különösen nagy vagy azt meghaladó értékre követik el.

(4) Tartozás fedezetének elvonása miatt az elkövető nem büntethető, ha a tartozást a vádemelés előtt kiegyenlíti.

²¹TÓTH: i.m. (2002) 230.

gazdálkodás körében valósul meg. Ez lehet befektetés, üzleti vállalkozás létesítése, bővítése és megvalósítható saját cég körében, vagy akár idegen, más céghez való bekapcsolódással is. Az elkövetési tárgy a gazdasági tevékenység folytatásából származó tartozás fedezetéül szolgál: a fedezetül szolgáló vagyont lekötötték a tartozás kiegyenlítésére.²² A korábban hatályos gazdasági tevékenység fogalom²³ nem került a hatályos tényállásba, így a bírói gyakorlatnak kell azt kimunkálni. A bírói gyakorlat szerint a jogalkotói szándéknak a gazdasági tevékenység tág körű értelmezése felel meg, azaz minden olyan tevékenység idevonható, amely egy vállalkozás működtetésének és gazdálkodásának keretébe belefér. Így ide tartozik minden olyan tartozás, amely a gazdaság normális működéséhez szükséges forrásigény kielégítésével összefüggésben keletkezett, így egy új vállalkozás létrehozásához vagy a meglévő bővítéséhez, korszerűsítéséhez vagy fenntartásához folyósított kölcsön.²⁴ A bűncselekmény megállapításához tehát reális gazdasági tevékenységet kell folytatni, az arra irányuló megtévesztés esetén csalás megállapításának lehet helye.

Azt, hogy kinek milyen vagyona köthető le tartozás fedezetére részben a gazdálkodó szervezet formája, részben pedig a Ptk. egyes szerződést biztosító rendelkezései határozzák meg. A vagyon ugyanis nem feltétlenül az adós tulajdona, lehet másé is. Ide tartozhatnak a dolgok, jogok és követelések akár a gazdálkodás körében, akár azon kívül. Bűncselekmény csak akkor állapítható meg, ha a tartozás gazdasági tevékenységből származik, melyet azonban kiterjesztően kell értelmezni, beleértve az olyan közvetetten a gazdálkodást szolgáló tevékenységet is, amely megnyilvánul a szervezet működésének beindításában, bővítésében, fejlesztésében. Az ezekhez felvett hitelek ugyancsak a gazdasági tevékenység körébe tartoznak, mint a közvetlen termelés, szolgáltatás kapcsán keletkező tartozások.²⁵

A lekötésnek mindig szerződésen kell alapulnia, annak dokumentáltsága elengedhetetlen a tényállás megállapításához. A tartozás fedezetének elvonása csak a fedezetként szerződéssel lekötött vagyon elvonása által valósulhat meg.²⁶ Egyértelműen ki kell tűnnie annak, hogy pontosan milyen vagyoni körre, milyen jogcímen, milyen feltételek mellett, mire vonatkozik a megállapítás. Ha a vagyon pontos köre nem állapítható meg, úgy a bűncselekmény sem, ugyanis ebben az esetben nem egyértelmű, hogy az elkövető a fedezetként lekötött vagyont vonta-e el. A lekötés jogcíme viszont közömbös, ez a gyakorlatban tipikusan a zálogjog, ritkábban az óvadék, vagy az engedményezés. Fontos kiemelni azt is, hogy a tartozás nem kizárólag pénzügyi hitel lehet, hanem bármely a gazdálkodás körében felmerülő adósság.²⁷

Az elkövetési magatartás maga az elvonás. Nyilvánvaló, hogy a fedezetként lekötött vagyont kizárólag a követelés kiegyenlítésére szabad fordítani, így az adós rendelkezési joga korlátozottá válik. Minden olyan magatartással elkövethető a bűncselekmény, amely megakadályozza, hogy a fedezethez a hitelező esedékességkor hozzájusson. Lehet ez a vagyon elidegenítése, elzálogosítása, megterhelése, elrejtése, eltitkolása vagy megsemmisítése. A magatartás tehát jog- és szerződésellenes. A közös vonása a különböző elkövetéseknek, hogy az adós elkövetési tárgy feletti rendelkezési joga megszűnik, a hitelező pedig nem tud hozzáférni a lekötött vagyonhoz.²⁸ A tartozás fedezete elvonása megvalósul például, ha a terhelt

²² BH2000. 140.

²³ Régi Btk. 315. § (2) bekezdés A bevétel elérése érdekében vagy azt eredményező módon saját kockázatra rendszeresen végzett termelő, kereskedelmi vagy szolgáltatótevékenység.

²⁴ FÁZSI: i. m.7.

²⁵ Nagykommentár a Büntető Törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvényhez 297.§-hoz fűzött magyarázata www.uj.jogtar.hu (megtekintés ideje: 2021. március 7.)

²⁶ BH2000. 140.

²⁷ TÓTH i.m. (1996) 150-151.

²⁸ Nagykommentár a Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvényhez 405.§-hoz fűzött magyarázata www.uj.jogtar.hu (megtekintés ideje: 2021. március 7.)

a tartozás fedezetül szerződésben megjelölt ingatlanvagyont a jelzálogjognak az ingatlan nyilvántartásba való bejegyzése előtt elidegeníti.²⁹ A joggyakorlat szerint elköveti a bűncselekményt a bt. belfogója is, aki a bt. gazdasági tevékenységéből származó tartozás fedezetül érvényes szerződéssel lekötött saját tulajdonú személygépkocsit más gépjárműre cseréli, majd azt korábbi tartozása fejében harmadik személynek adja át.³⁰ A fedezet biztosítására szolgáló jogügyletekre a Ptk. az irányadó (dologi biztosítékok, szerződések).

A hatályos törvény a különösen nagy vagy azt meghaladó értékre történő elkövetést minősített esetként rendeli büntetni, a tartozás értékének figyelembevételével.

A tartozás fedezetének elvonása csak szándékosan követhető el, az elkövetőnek tehát a tudata kiterjed a fennálló tartozásra, és ennek ellenére fejt ki a vagyon elvonását jelentő cselekményeket. A jogalkotó célzatot nem követel meg, így a bűncselekmény eshetőleg szándékkal is elkövethető. A bűncselekmény eredménye a tartozás kiegyenlítésének részben vagy egészben való meghiúsítása, az ideiglenes fizetéseképtelenség azonban nem jelent meghiúsulást.

A bűncselekmény alanya bárki lehet, így akár maga az adós, a kötelezett, a vagyonnal rendelkezni jogosult, vagy azzal ténylegesen rendelkező személy. Az elkövető tehát lehet szereplője a gazdasági tevékenységnek, vagy lehet kívülálló is, olyan, aki jogosult, de akár olyan is, aki nem jogosult erre.

Megszünteti a büntethetőséget, ha a tartozást a vádemelés előtt rendezzi az elkövető – mely egyszeri és határidőhöz kötött lehetőség – amennyiben ezt követően fizeti meg, úgynevezett körülmény értékelésének a büntetés kiszabása körében van jelentősége és enyhítő körülményként vehető figyelembe.³¹ A régi Btk. szabályozása szerint az elkövető büntetlensége szempontjából közömbös volt, hogy ki egyenlíti ki a tartozást, azt bárki megtehette a vádirat bírósághoz érkezése előtt, a hatályos szabályok szerint azonban erre, a büntethetőség megszüntetése érdekében az elkövetőnek van lehetősége.

A rendbeliség eltérően alakulhat a tartozás alapjául szolgáló jogviszonyok, a jogviszonyok jogosultjai, illetve az elvont fedezetek figyelembe vételével. Abban az esetben, ha több hitelezővel szemben fennálló tartozás fedezetül ugyanaz a vagyontárgy szolgál, ennek elvonása esetén pusztán a hitelezők száma nem indokolja a halmazat megállapítását, így a cselekmény egyrendbelinek minősül³², éppúgy, mint abban az esetben, ha egy hitelezővel szemben fennálló egy tartozásra több vagyontárgy szolgál fedezetül. Azonban, ha az elkövető több hitelezővel volt jogviszonyban, így eltérő kölcsönök fedezetül szolgáló elkülönülő vagyontárgyakat von el, úgy a hitelezők számának megfelelően anyagi halmazat létesül.

Folytatatlanság abban az esetben állapítható meg, ha az elkövető a fedezetet több intézkedéssel, vagy többször vonja el.³³

²⁹ EBH2003. 930.

³⁰ BH2009. 73.

³¹ Nagykomentár a Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvényhez 405.§-hoz fűzött magyarázata www.uj.jogtar.hu (megtekintés ideje: 2021. március 7.)

³² Kúria K.1058. E.H. számú elvi határozata

³³ TÓTH: i.m. (2002) 234.

3. A csődbűncselekmény

Most tekintsük át a hitelezői érdekek védelmét biztosító másik deliktumot, a csődbűncselekményt.

Rendszerbeli elhelyezését tekintve a jogalkotó a csődbüntettet a tartozás fedezetének elvonásához hasonlóan a Btk. XLI. fejezetében, a gazdálkodás rendjét sértő bűncselekmények között helyezte el.

A csődbűncselekmény történeti előzményeinek részletezését ehelyütt mellőzöm, csupán a Btk. hatályba lépésével bekövetkező módosításokra kívánok röviden rávilágítani. A csődbűncselekmény alapvetően hat lényeges területen esett át változáson: a norma szerkezete világosabbá, áttekinthetőbbé vált, a büntetési tétel egytől öt évig terjedő szabadságvesztésre módosult, bővült a minősített elkövetési alakzat is, mely körbe bekerült egyrészt az ötszáz millió forint feletti, valamint a stratégiaileg kiemelt jelentőségű gazdálkodó szervezetekkel kapcsolatos elkövetés. Újítása a jogalkotónak még, hogy a kényszertörlési eljárás elrendelése is alapjául szolgálhat a büntethetőségnek, s a bűncselekményt immáron az is elkövetheti, akinek „csupán” lehetősége van a vállalkozás vagyoniával való rendelkezésre. Az utolsó lényeges változás egy új bűncselekmény megalkotása volt, mely a felszámolót terhelő feljelentési kötelezettséghez kapcsolódik.³⁴

Bár a bűncselekmény jogi tárgya a törvényhez fűzött magyarázat szerint a hitelezők érdekeinek védelme, ezt a képet árnyalja a Kúria 6/2018. Büntető jogegységi határozata, amely hangsúlyozza, hogy a csődbűncselekmény elkövetése esetén a kárt maga a gazdálkodó szervezet szenvedti el. Mivel a hitelezők érdekei csak közvetetten sérülnek, így a Kúria nem tekinti elsődleges jogi tárgynak a hitelezők érdekeinek védelmét, mely eltérést jelent a korábban tárgyalt tartozás fedezetének elvonása bűncselekmény jogi tárgyához képest.

A Btk. a csődbűncselekmény négy alapesetét szabályozza:

1. fizetéseképtelenséggel fenyegető helyzet esetén
2. fizetéseképtelenséget előidéző csődbűncselekmény
3. fizetéseképtelen helyzetben elkövetett csődbűncselekmény
4. hitelező jogtalan előnyben részesítésével elkövetett csődbűncselekmény.

Ezen cselekmények csak szándékos elkövetés esetén büntethetőek.

Az első három alapeset akkor büntethető, ha a csődeljárást megindították, a felszámolást³⁵, kényszertörlési³⁶, illetve kényszer-végelszámolási eljárást³⁷ elrendelték, vagy a felszámolási eljárás megindítása törvény kötelező rendelkezése ellenére nem történt meg.

A bűncselekményre általánosan jellemző, hogy valamely gazdálkodó szervezetet érintő vagyonbukásra vonatkozik, ahol a család vagy más visszaélő magatartás alapozza meg a büntetőjogi felelősséget, amely szoros összefüggésben áll a vagyonbukással.

³⁴ SOMOS Zoltán: Csődbűncselekmény – megnövekedett büntetőjogi felelősség
www.origo.hu/jog/uzleti/20130416-csodbuncselekmeny-megnovekedett-buntetozogi-felelosseg.html
(megtekintés ideje: 2018. augusztus 29.)

³⁵ A bíróság az adós felszámolását elrendeli, ha az adós fizetéseképtelenségét állapítja meg. Kezdő időpontja a végzés Cégközlönyben való közzétételének napja.

³⁶ A cégbíróság kényszertörlési eljárás megindítását rendeli el, ha a céget megszűntnek nyilvánítja, a cég a végelszámolást három éven belül nem fejezte be és törlése iránt kérelmet nem terjesztett elő, a cég jogutód nélküli megszűnését előidéző ok következett be, és végelszámolási eljárás lefolytatásának nincs helye.

³⁷ Az eljárás 2012. március 1. napjától megszüntetésre került, helyette a kényszertörlési eljárást vezette be a jogalkotó.

A bűncselekményt a gazdálkodó szervezet³⁸ vagyonára³⁹ lehet elkövetni.

A Btk. 404. § (1) bekezdés szerinti alakzat az ún. vétkes gazdálkodás, amelynek eredménye a vagyon csökkentése, vagy a vagyonszökkenés látszatának előidézése. Tipikus elkövetési magatartások a vagyon elrejtése vagy eltitkolása, megrongálása, megsemmisítése, használhatatlanná tétele, színlelt ügylet kötése, kétes követelés elismerése. Hasonlóan a tartozás fedezetének elvonása bűncselekményhez, a csődbűncselekmény esetén is a Ptk. nyújt segítséget a tényállás alkalmazása körében, így pl. színlelt ügylet fogalmához. A jogalkotó nyitva hagyja a lehetséges magatartások körét az „ésszerű gazdálkodás követelményeivel ellentétes más módon” kifejezés használatával.

Az (1) bekezdés szerinti eredmény, hogy az elkövető az elkövetési magatartások valamelyikével a hitelezőnek vagy hitelezőknek a kielégítését részben vagy egészben megghiúsítja.

A korábban, a jogi tárgy sérelmével összefüggésben korábban tárgyaltam ehelyütt ismét felmerülnek, így az, hogy tekinthető-e a hitelező a csődbűncselekmény sértettjének. A gazdálkodó szervezet a tartozás fedezetéül szolgáló vagyon elvonása, vagy a vagyon kielégítési sorrend megsértésével történő felosztása eredményeként az állam csődvédelmi beavatkozása nélkül nem képes tartozásait teljesíteni, mely az elkövető magatartásának közvetleneredménye. A hitelezői érdekek sérelme csupán ennek az eredménynek a további következménye. Emiatt a hitelező vagyoni érdeksérelme csupán közvetett, így a hitelező ebben az esetben nem sértett.⁴⁰

A fizetésképtelenséggel fenyegető helyzet bekövetkezte az az időpont, amelytől kezdve a cég vezetői előre látták, vagy az ilyen tisztséget betöltő személytől elvárható gondosság mellett látniuk kellett, hogy a cég nem lesz képes esedékességkor kielégíteni a vele szemben fennálló követeléseket.⁴¹ A fizetésképtelenség jogi kategória, el kell dönteni, hogy egy vállalkozás fizetésképtelen-e, vagy nem, a fogalom nem ad lehetőséget annak vizsgálatára, hogy az adós tartósan fizetésképtelen-e, vagy csak átmeneti likviditási gondokkal küzd.⁴² A csődbüntett miatt indult büntetőeljárásban a felszámolás elrendelése csak büntetőségi előfeltétel, azonban a fizetésképtelenség tényét az e bűncselekmény miatt indult büntetőeljárásban a bíróság a felszámolás jogerős elrendelésétől, annak időpontjától, illetőleg a fizetésképtelenség beálltának e határozatban megjelölt időpontjától függetlenül állapítja meg: így a fedezetelvonó csődbüntett a felszámolás elrendelése előtt és az után is elkövethető.⁴³

A csődbűncselekmény Btk. 404. § (2) bekezdés szerinti második és harmadik alaptényállása az ún. „csalárd bukás” és a „fedezetelvonó csőd”. Csalárd bukás esetén a fentiekben részletezett elkövetési módozatok okozati összefüggésben állnak a gazdálkodó szervezet fizetésképtelenségének beálltával. A fedezetelvonó csődtekintetében pedig arról van szó, hogy a már említett elkövetési magatartások megvalósításával a hitelezők részbeni vagy egészbeni kielégítésének a megghiúsítását idézi elő az elkövető, mely a bekövetkezett fizetésképtelenség idején tényállásszerű.

A Btk. 404.§ (6) bekezdése szerint a csődbűncselekményt tettesként az követheti el, aki az adós gazdálkodó szervezet vagyonával vagy annak egy részével rendelkezni jogosult, vagy arra lehetősége van, akkor is, ha a vagyonnal történő rendelkezés alapjául szolgáló jogügylet érvénytelen. A bűncselekmény felderítése körében azt kell vizsgálni, hogy mi vezetett a

³⁸ A csődeljárásról és a felszámolási eljárásról szóló 1991. évi XLIX. törvény (Csődtv.) 3.§ (1) bekezdés a) pontja szerinti gazdálkodó szervezet.

³⁹ Csődtv. 3.§ (1) bekezdés e) pontja: gazdálkodó szervezet vagyona: amit a gazdálkodó szervezetre vonatkozó számviteli jogszabály befektetett eszköznek vagy forgóeszköznek minősít.

⁴⁰ 6/2018. Büntető jogegységi határozat

⁴¹ Cstv. 33/A.§ (1) bekezdés és Ctv.118/B.§ (3) bekezdés

⁴² BH2001.392.

⁴³ BH2015. 3.

vagyoni stabilitás felborulásához, indokoltak voltak-e az ide vezető döntések.⁴⁴ A csődbűncselekmény megvalósult például, amikor a bt. beltagja szóbeli megállapodás alapján átadta a kocsmát üzemeltetését apósának. A bt. felszámolásának elrendelését követően a kocsmát tovább üzemeltették, immár könyvelés és dokumentáció nélkül, a bevételeket nem tartották nyilván.⁴⁵ A tettesi minőséget a hatályos törvény szerint az is megalapozhatja, ha rendelkezési jogosultság nélkül él rendelkezési lehetőségével a tettes. Ennek jogpolitikai indoka az, hogy a vezető tisztségviselőnek a felszámolás elrendelését követően megszűnnek a rendelkezési jogai, azonban a vagyontárgyak feletti tényleges rendelkezésre ezt követően is lehetősége van.

A csődbűncselekmény egy rendbelinek minősül, ha különböző alaptényállások időben egymást követően megvalósulnak, azonban egy elkövető által realizálva.⁴⁶

A Btk. 404. § (4) bekezdése a csődbűncselekmény negyedik alaptényállását tartalmazza, melynek lényege valamely hitelező előnyben részesítése a Csódtv. által meghatározott kielégítési sorrend megsértésével, tehát az egyik hitelező a törvényi sorrendhez képest előrébb kerül a kielégítésben. A bűncselekmény ezen fordulata is csak szándékosan követhető el.

4. A tartozás fedezetének elvonása és a csődbűncselekmény elhatárolása

A tartozás fedezetének elvonása konkurál más gazdasági bűncselekményekkel, így értelemszerűen a csődbűncselekménnyel is.

Amennyiben valaki olyan időpontban vonja el a tartozás fedezetét, amikor a vállalkozása már fizetéképtelen vagy fizetéképtelenséggel fenyegető helyzetben van, úgy nem a tartozás fedezetének elvonása miatt vonják majd felelősségre, hanem csődbűncselekmény elkövetése miatt. A csődbűncselekmény a tartozás fedezetének elvonásával a specialitás viszonyában áll, az utóbbi esetben egy meghatározott hitelező tartozására írásbeli szerződéssel konkrétan lekötött vagyon elvonásáról van szó. Ilyenkor az alaki halmazat látszólagos, és kizárólag a csődbűncselekmény megállapítására kerülhet sor.⁴⁷ Ennek oka, ahogy a tanulmányomban rá kívántam mutatni, hogy a tartozás fedezetének elvonása nem a csőd- vagy felszámolási eljárással van összefüggésben, a vagyon elvonása a gazdálkodás szokásos menetében kerül pönalizálásra. A tartozás fedezetének elvonása esetén tehát jellemzően a tartozás nem azért következik be, mert az adós fizetéképtelenné vált, hanem mert a felek így állapodtak meg: a hitelező kölcsönt nyújtott, mellyel az adós tartozik.

Ehelyütt kívánnék rámutatni a jogalkotói megoldásra is, mely a tartozás fedezetének elvonása esetén a „tartozás kiegyenlítésének” megghiúsításáról beszél, míg a csődbűncselekmény tekintetében a hitelező vagy a hitelezők „kielégítésének” megghiúsításáról.⁴⁸

A tartozás fedezetének elvonása bűncselekmény kapcsán – a csődbűncselekményhez hasonlóan – vagyoni javak elvonásáról van szó, az elkövető cselekménye tehát szükségszerűen

⁴⁴ GÖMÖRI Dóra – SCHÖNINGER Róbert: A NAV bűnügyi tapasztalatai a felszámolási eljáráshoz kapcsolódó számvitel rendjének megsértése és a csődbűncselekmény körében, NAV Bűnügyi Főigazgatóság, Csőd, Felszámolás, Válság, 2012. 3. szám, 40 – 41.

⁴⁵ BH2008. 325.

⁴⁶ Nagykommentár a Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvényhez 404.§-hoz fűzött magyarázata www.uj.jogtar.hu (megtekintés ideje: 2021. március 7.)

⁴⁷ BH2010. 207.

⁴⁸ TÓTH i.m. (1996), 154.

mindkét bűncselekmény törvényi tényállását kimeríti.⁴⁹ A Legfelsőbb Bíróság azonban, éppen az említett szükségszerűsége és a tényállások generális-speciális viszonyára tekintettel állapította meg, hogy a csődbűncselekmény és a tartozás fedezete elvonásának büntette az azonos jogtárgysértés folytán látszólagos alaki halmazatban áll egymással, ezért a tartozás fedezete elvonásának büntette, mint generális bűncselekmény helyett az ahhoz képestspeciális bűncselekmény, a csődbüntett megállapításának van helye. Az indokolás szerint „A csődbüntett a speciális bűncselekmény a tartozás fedezete elvonásának büntette, mint generális bűncselekményhez képest, mert csak a fizetése képtelenség bekövetkezése után valósulhat meg.”⁵⁰

Ami a büntetési tételt illeti, a csődbűncselekmény terheltje az alapeset elkövetése esetén büntett miatt legfeljebb 5 évig terjedő szabadságvesztéssel büntethető, míg tartozás fedezetének elvonása esetén vétség miatt 1 évig terjedő szabadságvesztés a kiszabható legsúlyosabb büntetés, melyből világosan látható, hogy a csődbűncselekmény jóval szigorúbb büntetéssel fenyegetett a tartozás fedezetének elvonásához képest.

Ami mind a két tényállásban közös, a polgári jog fogalomtárának és rendszerének segítségül hívása, mely nélkül a büntetőeljárás során érdemben nem lehetne elbírálni ezen bűncselekményeket, mely szintén a gazdasági bűncselekmények specialitását erősíti, s teszi összetettebbé ezen bűncselekmények kérdéskörét.

5. Befejező gondolatok

Tanulmányomban a hitelezői érdekek védelmét biztosító deliktumok közül a tartozás fedezetének elvonása és a csődbűncselekmény tényállásainak korábbi, valamint jelenleg hatályos anyagi jogi szabályait mutattam be.

Igyekeztem a tartozás fedezetének elvonása legfontosabb kérdéseit ismertetni, ezáltal közelebb hozni az olvasó számára az e bűncselekményi körbe tartozó elkövetéseket, valamint összehasonlítottam a csődbűncselekménnyel, rávilágítottam e két deliktum legfontosabb különbségeire, elhatároltam azokat egymástól.

Bár a gyakorlat folyamatosan változik, s alakítja a bűncselekmények megítélését, úgy gondolom, hogy az elmúlt időszakban kialakultak azok a főbb irányok és elvek, melyek folytán a bűncselekmények megítélése és büntetendősége érdemben még hosszú ideig nem fog változni.

A jövőre tekintettel a hazai joggyakorlat megvizsgálását követően érdekes kérdés lehet annak kutatása, hogy hogyan is alakul ezen bűncselekmények megítélése nemzetközi szinten, valamint, hogy milyen gyakorlat alakult ki az Európai Unióban.

⁴⁹ KONDOROSI András: Egyes kiemelkedő jelentőségű gazdasági bűncselekmények dogmatikai és eljárásjogi megközelítésben, PhD értekezés

<https://ajk.pte.hu/sites/ajk.pte.hu/files/file/doktori-iskola/kondorosi-andras/kondorosi-andras-muhelyvita-ertekezes.pdf> (megtekintés ideje: 2021. március 7.)

⁵⁰ BH2010. 207.